

414

29
//

72.81

EEN BOEKGESCHENK AAN DE BIBLIOTHEEK
DER »VRIJE UNIVERSITEIT OP GERE-
FORMEERDEN GRONDSLAG.»

Laatstleden Zaterdag stond in »de Heraut» dat het eerste boekgeschenk, voor de bibliotheek der op den titel genoemde universiteit ingekomen, een door mij geschreven werk is geweest.

Reeds vernam ik van verschillende zijden, dat dit bevreemding had gewekt. Als persoonlijk feit zou het natuurlijk geen bespreking waard zijn. Maar ook ik behoor tot hen van wie Dr. A. Kuiper sedert jaren de »gereformeerden» doet gelooven, dat zij een gesloten partij zijn met hoogst ongunstige karaktermerken op godsdienstig en zedelijk gebied, en in elk geval tegen de »gereformeerden» principieel overgesteld. Tegenwoordig heeten zij meer de »irenischen», vroeger meer de »ethischen.»

In het voorbijgaan constateer ik met dankbaarheid dit verschil van benaming. Voor de behoeften der polemieek is het wel is waar om 't even welk woord men gebruikt, en komt het op de eigenlijke beteekenis der benamingen niet aan, daar de uitwerking dat een uitheemsche, voor 't groot publiek onverstaanbare en onverklaarde betiteling in 't algemeen iets verkeerd, iets onvertrouwbaars aanduidt, met het

woord »irenisch” even goed als met het vroegere »ethisch” verbonden is. Maar vooreerst wordt door deze nieuwe benaming de ongerijmdheid vermeden van iets dat een kenmerk der *waarheid* is, op *personen* over te brengen; daar een bijzonder persoon, ieder ziet het, wel irenisch (vrede-willend) maar niet ethisch (tot het zedelijke behoorende) kan zijn. Ten andere, daar de polemiek de woorden natuurlijk in ongunstigen zin bezigt (anders toch waren ze geen aantijging maar lof) zoo is het immers een mindere graad van schuld als men tegen den vrede dan als men tegen het zedelijke in 't algemeen zondigt. Het tweede begrip omvat meer dan het eerste. De hoogst heterogene bestanddeelen dus van welke de »gereformeerden” de voorstelling als van een gesloten partij hebben, zijn mijns inziens voor de nieuwe, iets minder onbillijke benaming onder welke zij thans bij hun »gereformeerde” broeders bekend staan, vergelijkenderwijs jegens Dr. Kuyper tot erkentelijkheid verplicht.

Terwijl het dus — om tot het uitgangspunt terug te keeren — eenigzins vreemd voorkomt dat een »irenische” de bovengenoemde bibliotheek en daarmee — zoo meent men — de zaak dezer universiteit zelve zou steunen, moet het aan de lezers der »Stemmen voor waarheid en vrede” nog vreemder voorkomen dat juist *ik* het zou doen; omdat zij uit het laatste mijner onlangs geschreven stukken over »het ethisch karakter der waarheid” zich wellicht herinneren dat en om welke reden ik tot Dr. A. Kuyper, die toch de ziel der gansche zaak is, tot mijn leedwezen in geen openbare betrekking hoegenaamd staan kan.

Daarom zij hier medegedeeld dat de toezending van het werkje »Overlevering en wetenschap” terstond bij de uitgave, dus ongeveer een jaar geleden geschied is. Door toevallige omstandigheden, voor den lezer van te gering gewicht om ze te vermelden, is uit de persoonlijke

aanbieding aan Dr. Kuyper een aanbieding aan de bibliotheek zijner universiteit geworden. En zonder daarover (wat onkiesch ware) in 't openbaar te kunnen uitweiden, merk ik op dat ik steeds Dr. K. den persoon, den christen, van Dr. K. publicist, partijhoofd onderscheid, en in openbaren geschrifte, ook hier, alleen den laatstgenoemde bedoel.

Doch ik acht mij door deze kleine aanleiding genoopt nog iets over mijn beschouwing van de »Vrije Universiteit op gereformeerden grondslag¹⁾ te zeggen; niet omdat die beschouwing op zichzelf iets nieuws of belangrijks zou bevatten, maar ter voorkoming van misverstand.

Op *zedelijk* gebied heb ik tegen de oprichting en ook tegen de onlangs geschiedde inwijding dier universiteit bezwaren. Niet de kleinigheden die nu en dan genoemd zijn, maar andere bezwaren. Zoolang ik echter daartoe niet genoodzaakt word, spreek ik openlijk alleen in 't algemeen mijn verschil van inzichten op zedelijk gebied met deze broeders uit. Is de conscientie der Gemeente het hierin met mij oneens, dan heb ik door dit uit te spreken enkel mijzelf benadeeld.

Voor het *sociaal* en *wetenschappelijk* gebied (waaromtrent ik ook verwijs naar 't geen ik een paar maanden geleden in deze »Stemmen¹⁾ aan het adres van den hoogleeraar¹⁾

¹⁾ Ook omtrent het toekennen van dien titel heb ik bezwaar hooren maken. Ik deel dit bezwaar niet, en spreek eenvoudig van prof. Kuyper, prof. Hoedemaker, prof. Fabius, enz. De zaak als feit is wettig erkend. En wanneer zulk een inrichting, hetzij door een zekeren duur van tijd (praescriptio) hetzij door achtbaarheid der deelhebbenden, hetzij door buitengewone talenten en veerkracht van den stichter, een zekere beteekenis erlangt, doet men m. i. wel met over zulke kleinigheden heen te zien. Niemand zal ontkennen dat hier inzonderheid het derde motief geldt. Zoo noem ik b. v.

Hoedemaker schreef) heb ik het bezwaar, dat blijkens de Statuten het gereformeerd karakter der opleiding die aan genoemde universiteit zal gegeven worden, vooral gehecht wordt aan het *onderwijs* in plaats van uitsluitend aan de *personen* van hen die onderwijs geven.

Ook om deze reden ben ik derhalve niet gezind, de »vrije universiteit op gereformeerden grondslag» te steunen. Veeleer meen ik te moeten afkenren de houding van sommige autoriteiten die bij de oprichting van die universiteit haar openlijk beleefdheid bewezen hebben. Want de »vrije universiteit op g. g.» heeft tot uitgesproken reden van bestaan de bewering dat onze rijks-universiteiten onchristelijk zijn. Niemand mag Dr. K. en zijn geestverwanten beletten dit uit te spreken en dienovereenkomstig te handelen. Maar wie, gelijk ik met anderen, in de bepaalde onchristelijkheid van vele docenten en dus van hun onderwijs geen bewijs ziet dat de universiteiten zelve onchristelijk zijn, kan niet goedkeuren dat door zulke beleefdheden eenige sanctie aan de tegenovergestelde bewering van Dr. K. gegeven werd.

Doch hij moet tevens wenschen dat de polemieek tegen die Universiteit zoo waardig en geëleveerd als mogelijk is, gevoerd worde. Vooreerst vergete men niet dat het optreden en de werkzaamheid van Dr. K. een *oordeel* is over onze kerk, dat wij om onze gemeenschaplĳke zonden dubbel verdiend hebben. Wanneer wij, die dagelijks onder het volk leven, niet zelden aan de »bacchanten-argumenten»

ook professoren de R. C. docenten te Warmond, te Rijsenburg, enz. en de »afgescheidene» te Kampen: schoon deze laatsten en zulks m. i. zeer juist, ten deele dien titel liever niet hooren en zich eenvoudig »leeraren» of »docenten» noemen. Ook voor de »kerkelijke hoogleraren» is die titel m. i. minder gepast; maar wie aarzelt, hen toch aldus te betitelen?

herinnert worden, van welke een Reuchlin in betrekking tot de Ingolstadtse theologen sprak; wanneer wij, nevens veel goeds dat door de »gereformeerde» beweging in de gemeente ontstond, ook ontzettende verwoestingen in het geestelijk leven van velen aanschouwen, die ons voor de leiders dier beweging met droefheid aan Goethe's »toovenaarsleerling» doen denken: dan wachte men zich, deze leiders alléén voor zulke toestanden aansprakelijk te stellen. Neen, de vonk door hen (niet zonder Hooger besturing ongetwijfeld) geworpen, vond een sedert vele jaartientallen opgehoopten tonder. De diepe ernst onzer tijden eischt een krachtiger kerkregeling, theologie en geestelijk leven dan der gemeente doorgaans onder de onbepaalde benaming van »gematigde orthodoxie» voorgehouden wordt ¹⁾.

¹⁾ Niet om dit punt te bepleiten maar alleen om mijn meening duidelijk te maken, voeg ik hierbij dat ik met de theologie welke door den nood onzer tijden gevorderd wordt, de theologie van wijlen D. Ch. de la Saussaye bedoel. Ten diepste ben ik overtuigd dat de »gereformeerde» beweging dáárom zooveel weerklank vindt, omdat zij wijst op een behoefte die alléén kan bevredigd worden door een leven welks beschrijving beproefd wordt door de theologie welke ik noemde; deze theologie namelijk naar de tegenwoordige behoeften aangevuld en nog trouwer aan haar eigen beginsel gemaakt. Dat beginsel is geen ander dan de Heilige Geest als Leeraar van alle kritiek, ook van die over de H. Schrift, namelijk om haar in waarheid als Heilige Schrift te doen kennen. De Heilige Geest, die ons den Christus der Schriften als Hoofd der Gemeente doet aannemen en in het geloof der Gemeente ons Jezus' Christus' volheid toont. Deze theologie is waarlijk gereformeerd, daar zij den overgeleverden geloofsvorm naar het eigen levensbeginsel, dat in hem werkt, leert ontwikkelen op de wijze waarop Ch. de la S dit in zijn uitvoerige kritiek op de »Leer der Hervormde Kerk» van prof. Scholten (hoewel nog onvolledig) heeft aangegeven. Voor haar is de levenservaring der *eeuwige Verkiezing*, gelijk in mijn artikelen over »het ethisch karakter der waarheid» is aangeduid, (of gelijk ik het reeds 16 jaren geleden in mijn

Laat dan de »vrije universiteit op gereformeerden grondslag» *zedelijk* overwonnen worden in eerlijken en breed opgezetten strijd, door geestelijk leven en wetenschap. Om daartoe te kunnen komen, zullen wij eerst over vele *eigen* zonden met een ernst die uit krachtigen ommekeer blijkt, hebben boete te doen.

Zoo raakt het hoogst onbeduidend feitje, waar ik van uitging, toch een dieper beginsel. Ik bood mijn geschrift eenvoudig aan zonder iets verders daarin te zoeken. Het is mij trouwens meermalen geschied dat dingen welke ik deed, meenende dat zij niets beteekenden, toch daarna van grooter beteekenis werden geacht. Zelfs heb ik er van tijd tot tijd wel iets onder geleden als ik mij om zulk een aanleiding een zeer afkeurenswaard karakter, tot mijn ontsteltenis, zag toeschrijven. Maar een klein boekgeschenk

»Blikken in de Openbaring» gebrekkig uiteenzette) het »hart der Kerk.» De praktische gedragslijn der »gereformeerden» brengt mede, hare aanhangers met die der »gematigde orthodoxie» als één gesloten partij, tot voor kort als »ethischen», in den laatsten tijd als »de irenischen», samen te vatten. Buiten den kring der »gereformeerden» wordt echter het verschil tusschen deze twee duidelijk genoeg ingezien. De »gematigde orthodoxie», die wij van harte broederlijk eeren, laat, als supranaturalisme, hare gezichtspunten meer door *apologetische* wenschen bepalen. Zij staat dus, in de eerwaardige bedoeling om tegen het hedendaagsch ongeloof front te maken, meer in verband tot de *philosophie*, gelijk b.v. uit hare dogmatische prolegomena doorgaands blijkt. Daarentegen leert het ethisch beginsel, onbekommerd om apologie, de waarheid meer op haar eigen grondslag, als een uit zich zelf (d. i. dus uit God) groeiend Geheel dogmatisch op te bouwen. Hier is dus het éénig streven dit: *alle philosophie*, ook die welke de Hervormers nog met hun geloofsgetuigenis mengden, zooveel mogelijk *af te weren* en het leven der Gemeente, zooveel mogelijk zuiver naar de H. Schrift, in zijn hedendaagsche ontwikkeling voor te stellen.

aan de bedoelde universiteit, zou het niet op de lijn kunnen liggen van de aanbevolen poging om haar *zedelijk te overwinnen*? Ik meen dat de »vrije universiteit op g. g.» in zedelijk en wetenschappelijk opzicht uit tweeërlei bestanddeelen is samengesteld, die noodzakelijk met elkaar in botsing moeten komen. Het komt mij voor dat deze innerlijke tweespalt den ondergang der zaak, nadat zij, eensgezind door den strijd om het bestaan, haar hoogtepunt zal bereikt hebben, vroeger of later zal na zich sleepen. Daartoe nu, gelijk om andere redenen, moeten wij wenschen dat de jongelieden die aan deze inrichting zullen gevormd worden, zoo vroom, degelijk, wetenschappelijk mogen zijn als maar eenigszins mogelijk is. Want des te eerder zullen zij, indien ik hier juist zie, tegen de inrichting, als ensemble, bezwaar voelen. Ook dáárom dus moeten wij, als wij kunnen, hen daartoe helpen.

Ik wensch daarom der inrichting bij uitwendigen bloei de meeste inwendige degelijkheid toe. Eerst om het heil der zielen die er meê in aanraking zijn. Maar dan ook, omdat ik onze Staats-universiteiten, bij al het gebrekkige dat haar aankleeft, van harte liefheb en aan hare overwinning over de vrije universiteit op g. g. geloof, *mits* de strijd op de éénig loyale wijze, met de wapenen des Geestes en des lichts, gevoerd worde.

Wij zelven kunnen haar niet steunen. Maar hen die nu eenmaal in de laatste jaren »gereformeerd» zijn geworden en hen die het ongetwijfeld in de eerstvolgende jaren nog zullen worden, zien wij niet ongaarne ons de belangrijke taak opleggen, hen langs den weg des Geestes te overwinnen, d. i. te winnen, wel te verstaan, voor iets hoogers dan voor de partij van welke hun fantazie ons als verdedigers ziet.

Natuurlijk zullen wij ook geen jongmensch kunnen aan-

421

raden zich op die universiteit ter studie te laten inschrijven. Maar, nu eenmaal onder de gereformeerden zoo velen »gereformeerd" zijn geworden en zeker nog verder worden zullen, nu kunnen wij niet anders, dunkt mij, dan het goed vinden dat hun leven ook den edelen vorm van het universitaire werken trachte aan te nemen. Als er dus nu eenmaal jongelieden aan hun universiteit *zijn*, zullen wij dan niet, hetzij door boekgeschenken, hetzij door raad en voorgang (zoo zij die aan willen nemen) er toe bijdragen dat zij zoo uitnemend mogelijk worden in elk opzicht?

Laat deze jongelieden kundig worden en God vreezen, dus ook strikt eerlijk zijn jegens die hun als tegenstanders worden geteekend — en wij zullen zien of de atmosfeer hunner universiteit hun sympathetisch blijft en zij met den tijd aan »de Heraut" zullen kunnen medewerken.

Ik schrijf deze denkbeelden niet voor het eerst, en eenvoudig naar de ontvangen aanleiding. Wie het der moeite waard acht mijn gedragslijn op kerkelijk gebied, meermalen blootgelegd, met deze houding te vergelijken, zal naar ik mij vlei hetzelfde beginsel vinden. Gelukkig dat *wij* dit beginsel niet behoeven staande te houden — (hoe zwak zou het dan zijn!) — maar dat wij er door geoordeeld en staande gehouden *worden* zoowel als onze broeders die meenen onze tegenstanders te moeten zijn. Ook *zij* toch leven niet door de partij-overwinning die hen thans draagt en ondermijnt, maar door de waarheidskern die wij met vreugde in hun belijdenis eeren.

's Hage,
13 Dec. 1880.

J. H. GUNNING JR.

